

IMPACTUL TIPULUI DE FAMILIE ASUPRA PERCEPȚIEI ARIILOR VIETII DE FAMILIE

Silvia BRICEAG, conferențiar universitar, doctor
Universitatea de Stat „Alec Russo” din Bălți, Moldova

Maria CORCEVOI, lector universitar
Universitatea de Stat „Alec Russo” din Bălți, Moldova
Doctorandă la Institutul de Științe ale Educației, Chișinău, Moldova

Abstract: Family and society are 2 large systems that influences reciprocity. Our society finds itself transitioning to a market economy and is confronting poverty, unemployment and mass migration of the population, and, at the same time, family is coping with a lot of problems. Our perception is heavily affected by our social context and that can even disturb our perception of reality. This study researches the perceptual modification of the members of different types of families and how it affects different aspects of family life.

Familia și societatea sunt două mari sisteme care se influențează reciproc. Odată ce societatea noastră, aflându-se în tranziție spre economia de piață, se confruntă cu sărăcia, șomajul, migrația în masă a populației la rândul său și familia contemporană este bătută de numeroase probleme ca: certuri violente în familie, abuzuri, delicvența unui părinte, separarea părinților, insatisfacție profesională profundă a părintelui, șomajul unui părinte/a ambilor părinți, situație materială foarte precară, plecarea a unui părinte, a ambilor părinți la muncă în străinătate pentru a putea oferi un trai decent familiei. Noile realități sociale necesită răspunsuri noi, iar schimbările fiind rapide solicită politicilor sociale să țină pasul și să răspundă în mod inovator și flexibil provocărilor globalizării sau progreselor care se răsfrâng la nivel național, județean, local [11, p. 11].

Deși formele familiei au fost puternic diferite de la o societate la alta, există modele din cele mai vechi timpuri, care ne spun multe despre rolul familiilor în zilele noastre, despre poziția acestora în lumea secolului al XXI-lea [1, p. 7]. Nu este de mirare că investigația familiei a devenit în ultimele decenii,

centru de atracție al cercetărilor sociologice, psihologice și pedagogice. Exemplificăm, câteva probleme pe care familia le-a pus cercetătorului [8, p. 17]:

- schimbările survenite în structura și funcționalitatea familiei în societățile industrializate în comparație cu cele în curs de industrializare;
- familia nucleară și relațiile ei cu structurile de rudenie; izolarea familiei nucleare, din acest punct de vedere, în marile centre urbane;
- mobilitatea și flexibilitatea familiei în raport cu presiunile societății industriale;
- consecințele urbanizării cu privire la tendințele egalitare între soți;
- relațiile mai puțin autoritare dintre părinți și copii.

Dar, mai întâi vom face referire la noțiunea care definește familia. Definirea conceptului nu este atât de ușor, dat fiind faptul că, caracteristicile familiei și abordările acesteia sunt foarte diverse, or fiecare autor își are propria viziune asupra familiei. De aceea, vom descrie câteva concepte din perspectivă psihologică cu accentul pe elemente specifice acesteia.

Potrivit dicționarului Larousse, familia este o instituție socială bazată pe sexualitate și pe tendințele materne, paterne, a cărei formă variază de la o cultură la alta [3, p. 125].

Din perspectivă sociologică, familia desemnează un grup de persoane unite prin căsătorie, filiație sau rudenie, ce se caracterizează prin comunitate de viață, de sentimente, aspirații și interese. În sens juridic, familia este un grup de persoane, reglementat prin norme legale, între care s-au stabilit drepturi și obligații [13, p. 9].

Din perspectiva psihologică, Iolanda Mitrofan, definește familia ca o formă de comunitate umană alcătuită din doi sau mai mulți indivizi, uniți prin legături de căsătorie și/sau paterne, realizând, mai mult sau mai puțin latura biologică și/sau cea psihosocială. Acest lucru presupune că există doi parteneri, cu sau fără copii, sau un partener cu unul sau mai mulți copii proprii. Iar căsătoria înseamnă o „relație psihologică” între doi oameni conștienți, ea fiind „o construcție complicată, alcătuită dintr-o serie întregă de date subiective și obiective, având indiscutabil o natură foarte eterogenă” [5].

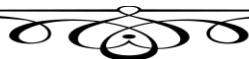
Observăm că definițiile nu încorporează cuplurile care fac naveta sau familiile ai căror copii sunt în alte locuri, cum ar fi: internatele sau alte instituții. Mai mult decât atât, nici una din definițiile de mai sus nu include familiile cu un singur părinte sau cele cu părinți recăsătoriți, în care unul sau ambii adulți pot avea copii cu care păstrează legătura, dar care locuiesc în casa fostului soț sau a fostei soții. În prezent toate aceste grupări sunt recunoscute într-o anumită măsură. Folosind terminologia definițiilor anterioare și aplicând-o la realitatea existentă, putem oferi o definiție a familiei, care să descrie acele grupări deja menționate.

Familia este un grup social, care poate sau nu să includă fie adulți de ambele sexe (de exemplu, familiile cu un singur părinte), poate sau nu poate include unul sau mai mulți copii (de exemplu, cuplurile fără copii), care pot sau nu să fie născuți din căsătoria lor (de exemplu, copiii adoptați sau copiii unui partener dintr-o căsnicie anterioară). Relația dintre adulți poate sau nu să aibă originea în căsătorie (de exemplu, cuplurile care coabitează), ei pot sau nu să împartă o locuință comună (de exemplu, cuplurile care fac naveta). Adulții pot sau nu să coabiteze sexual, iar relația poate sau nu să implice sentimente valorizate social, cum sunt: dragostea, atracția, respectul față de părinți și admirația [2, p. 8-14].

Diversitatea tipurilor de familii, a relațiilor interpersonale ce se stabilesc între membrii acestui grup social reprezintă un produs al dezvoltării istorice. Acest lucru se datorează citorva schimbări pe toate planurile societății: economic, social, psihologic, spiritual, și anume [Apud 4, p. 35]:

1. angajarea masivă a femeilor în activități extrafamiliale, care influențează nivelul fertilității, funcțiile economice și socializatoare ale familiei, rata divorțialității și diminuează autoritatea masculină;
2. puternicul proces de mobilitate teritorială, sub forma unei migrații definitive sau temporare, care contribuie la spargerea modelelor tradiționale de viață familială;
3. procesele de urbanizare și modernizare care au contribuit la interferarea modelelor familiale urbane și rurale tradiționale, și au generat apariția unor noi tipuri de asociere între sexe, uniuni consensuale hetero și homosexuale, căsătorii de probă ș.a.m.d.;
4. creșterea gradului de școlarizare a populației, ridicarea nivelului de instrucție al femeilor, care au antrenat o serie de modificări în vârsta la căsătorie (în sensul creșterii acesteia), în distribuția rolurilor și autorității, în atitudinea față de căsătorie, maternitate, planning familial etc.

Sistemele sociale se găsesc într-o permanentă schimbare, valorile și normele culturale modificându-se în timp, mai ales sub impactul marilor evenimente istorice sau tehnologice, acest fapt

inducând mutații la nivelul mentalităților, atitudinilor și comportamentelor sociale. Este evident că aceste transformări implică și schimbarea sistemelor de reprezentări. Elementele noi pot fi idei, opinii, convingeri, atitudini, practici și contexte noi. Ele pot fi impuse atât din afara grupului cât și de grupul însuși, cu scopul de a se adapta la evenimentele noi [9, p. 26].

Atenția publică s-a centrat în mod evident pe formele divergente de familie, în special pe cele în prag de divorț, alcătuite dintr-un singur părinte (familii dezintegrate, familii temporar dezintegrate), precum și pe probleme cu care se confruntă aceste. Acestea produc traume nu doar în individul care este martorul sau subiectul care trece printr-un astfel de eveniment, ci și în sistemul familial, în toate componentele sale: membrii, granițe, funcții, relații etc.

Cristian Ciupercă definește divorțul ca fiind modalitatea juridică prin care se desface căsătoria. Nu mai este o problemă care rămâne doar în familie „este o factură spirituală, morală și afectivă în viața cuplului și indiferent cât de dorit a fost, induce o serie de consecințe psihologice, morale și materiale asupra partenerilor, ce le marchează evoluția ulterioară” [5, p. 137]. În urma separării fizice a partenerilor, aceștia grăbesc separarea emoțională, iar lipsa de comunicare și afecțiune își pun accentul asupra stabilității relației. În cazul divorțului soții sunt disolubili parental, unul din membri lasă rolul educativ-parental pe seama celuilalt soț, ca, în final, copilul să fie educat doar de un singur părinte. Prin familia temporar dezintegrată se are în vedere familiile în care unul sau ambii părinți sunt plecați pe termen lung peste hotarele țării. În sens mai larg, prin termenul de „familie dezintegrată” putem înțelege orice familie în care s-a produs o separare [11, p. 88].

Profilul psihosocial al familiilor monoparentale este format mult mai des din mame care manifestă câteva schimbări în relația cu copilul. Astfel, unele dintre mamele divorțate își schimbă maniera în care se relaționează cu copilul, ceea ce voalează barierele între rolurile de adult și de copil. În mai multe cazuri, mama își împarte rolul parental cu primul născut. Acest copil adesea este „strălucitor și artificial”. Datorită acestor caracteristici, mama se așteaptă de la copil să fie mult mai matur decât este el, actualmente. Mama obișnuiește să-i facă, astfel, confidențe și mărturisească variatele ei sentimente, ceea ce îi consolidează copilului rolul de confident. Așa încât treptat și subtil, mama îi atribuie copilului rolul de partener, de suport emoțional, substitutiv al părintelui absent. Ca urmare, copilul este forțat, în cadrul patternurilor interacționale, să-și dezvolte maturitatea în devans, în perioade în care, el sau ea, nu este pregătită s-o facă. Presiunile acestui copil, în această situație, vin din faptul că nevoile sale afective, fiind inadecvate nu pot fi satisfăcute decât prin și pentru mamă, deși aceasta nu este conștientă de faptul că nu i le poate acoperi în totalitate. Când undă dintre aceste mame atribuie copilului rolul tatălui absent, conflictul părinte-copil ajunge până la a imita conflictele maritale ale mamei cu fostul ei soț. Copilul găsește el însuși modalități de a se implica în noua situație câștigată, dar el se simte presat de- asumarea noului rol și „pedepsit” pentru că începe să-i placă rolul soțului anterior [7, p. 54].

Familia temporar dezintegrată implică ipostaza pasivă a unuia dintre soți, asemenea familiei și profilului familiei monoparentale. Exercițarea incompletă a rolului conjugal-parental conduce la o deteriorare treptată a relației conjugale, la o sărăcie și degradare a esenței relației biopsihosociale, prejudiciind atât consorțiilor și copiilor lor, cât și finalității sociale ale familiei în general [6, p. 105].

Cercetătoarea Cuznețov Larisa, în lucrarea sa *Tratat de educație pentru familie. Pedagogia familiei* (2008) descrie consecințele dezintegrării familiei, și anume:

1. destrămarea relațiilor conjugale și implicarea în relații extraconjugale;
2. alcoolizarea membrilor familiei, în special a bărbaților rămași acasă;
3. îmbolnăvirea membrilor familiei, în special a celor plecați (stresul separării de cei dragi se suprapune stresului inadapării la condițiile noi de viață și activitate);
4. Distrugerea relației părinți - copii sau distanțarea [2].

Pornind de la faptul că percepția constituie un act de sesizare a contextului social și că este profund ancorată în experiența cotidiană a familiilor, iar impactul contextului social se răsfrânge asupra percepției realității, ne propus să cercetăm modificarea percepțiilor membrilor diferitor tipuri de familii asupra unor aspecte importante ale vieții de familie.

Scopul cercetării: Cercetarea de față își propune să analizeze impactul tipului familiei asupra modificării percepției familiei. Acordăm o pondere importantă în această lucrare câtorva arii ale vieții de familie pe care le considerăm esențiale în funcționalitatea și stabilitatea familiilor.

Ipoteza: presupunem că percepțiile asupra familiei se modifică în dependență de tipul familiilor și experiența acesteia, astfel încât ne așteptăm ca tipul familiei să modifice percepția asupra ariilor vieții

de familie (*relația cu copiii, treburile casnice, educația, timpul liber, independența personală, satisfacția vieții, etc.*) Mai precis ne așteptăm ca subiecții ce provin din familii temporar dezintegrate să aibă nivelul percepției nefericirii mai mare față de subiecții ce provin din familii complete dar mai mic comparativ cu subiecții ce provin din familii monoparentale.

Instrumentul cercetării a fost Life distress inventory (LDI) Autori: Edwin J. Thomas, Marianne Yoshioka, Richard D. Ager

Variabilele cercetării. Variabila dependentă (VD): nivelul percepției curent al nefericirii pe următoarele 18 arii ale vieții de familie: căsnicie (VD1), sex (VD2), relația cu soțul (VD3), relația cu copiii (VD4), relația cu rudele (VD5), treburile casnice (VD6), situația financiară (VD7), slujba (VD8), educația (VD9), timpul liber (VD10), viața socială (VD11), religia (VD12), planificarea timpului (VD13), sănătatea fizică (VD14), independența personală (VD15), satisfacția vieții (VD16), rolul alcoolului (VD17), așteptări de viitor (VD18).

Variabila independentă (VI): statutul familiei: 1. Familie completă; 2. Familie incompletă; 3. Familie temporar dezintegrată

Lotul de subiecți. Cercetarea experimentală s-a desfășurat pe parcursul anului 2016-2017. Baza de date cu care am lucrat a inclus chestionare cu răspunsurile valide ale unui număr de 147 de adulți, cu vârste cuprinse între 22 și 50 de ani. 60 subiecți aparțineau familiilor complete, 38 de subiecți aparțineau familiilor de tip incomplete/ monoparentale și 49 subiecți ai familiilor temporar dezintegrate. Subiecții care provin din familiile ai căror membri locuiesc împreună, soții nu sunt divorțați ori decedați și nu au avut experiența plecării la munci peste hotare au raportat familia completă. Atunci când subiectul provenea dintr-o familie în care unul din soți era ori a fost plecat la muncă în străinătate (fie soția, fie soțul ori ambii practică munci peste hotare) am considerat că acesta raportează familia temporar dezintegrată.

În cazul familiilor în care soții au divorțat ori unul din soți a decedat au raportat familia monoparentală. Recrutarea subiecților a fost făcută astfel încât aceștia să fie angajați ori au fost angajați într-o relație maritală oficială (de o perioadă minimă de un an), să cuprindă vârste între 21– 60 de ani.

Aceste criterii de selecție ne-au oferit un nivel relativ omogen al lotului de subiecți, pornind de la premisa că generalizarea rezultatelor studiului nu putea fi realizată pentru toate tipurile de familii restructurate, etnii ș.a. Participanții au fost apelați individual sau colectiv, cerându-li-se acordul de a participa la studiul dat. Chestionarele cu răspunsurile valide au fost codificate și introduse într-o bază de date construită în aplicația *SPSS for Windows*.

Analiza rezultatelor. În urma prelucrărilor statistice, ipoteza a fost confirmată, astfel, ne permitem să spunem că:

1. Există diferențe de percepție a nivelului nefericirii/fericirii asupra unor vaste contexte ale vieții de familie între membrii care provin din familii cu diverse experiențe cotidiene. Aceste contexte familiale care sunt percepute diferit de lotul experimental sunt: 1. Căsnicia, 2. Sexul, 3. Relația cu soțul, 4. Relația cu copiii, 5. Treburile casnice, 6. Situația financiară, 7. Educației, 8. Timpul liber, 9. Viața socială, 10. Independența socială, 11. Satisfacția vieții, 12. Așteptări de viitor.

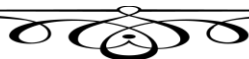
2. Am identificat și unele contexte care nu depind de experiențele sociale ale membrilor de familie, și anume:

1. Relațiile cu rudele
2. Slujba
3. Religia
4. Planificarea timpului
5. Sănătatea fizică
6. Rolul alcoolului

Am identificat câteva ierarhii:

✓ o ierarhie pe axa percepției nefericirii în care pe primul loc se situează familia monoparentală după care familia temporar dezintegrată și pe ultimul loc familia completă la următoarele arii de familie: *căsnicia, relația cu soțul, așteptările pe viitor, sexul, timpul liber, viața socială, independența personală, satisfacția vieții.*

✓ o alta ierarhie statistic semnificativă pe axa percepției nefericirii în care pe primul loc se situează familia temporar dezintegrată după care familia monoparentală și pe ultimul loc familia completă la următoarele arii de familie: *treburile casnice, educația.*

✓ o alta ierarhie statistic semnificativă pe axa percepției nefericirii în care pe primul loc se situează familia monoparentală după care familia completă și pe ultimul loc familia temporar dezintegrată la aria: *situația financiară*.

Analizând aceste ierarhii pe axa fericirii putem constata că membrii familiei monoparentale se percep cel mai des nefericiți în o parte mare de arii ale vieții de familie, după care urmează membrii familiilor temporar dezintegrate. Mai puțin nefericiți se percep membrii familiilor complete, cedând doar la aspectul financiar membrilor familiilor temporar dezintegrate.

O altă constatare pe care am realizat-o este asemănarea percepțiilor membrilor de familie asupra unor arii deși au avut experiențe diferite:

✓ la familiile temporar dezintegrate și monoparentale nu s-a constatat o diferență semnificativă în percepția nivelului de nefericire la următoarele arii: *sexul, timpul liber, viața socială, independența personal, satisfacția vieții, așteptările pe viitor* în care ambele tipuri de familii percep un nivel al nefericirii mai mare decât familia completă.

✓ la familiile complete și monoparentale nu s-a constatat o diferență semnificativă în percepția nivelului de nefericire/fericire la următoarele:

- *relației cu copiii* (în care ambele tipuri de familii percep o nefericire mai mică decât familia temporar dezintegrată);
- *situația financiară* (în care ambele tipuri de familii percep o nefericire mai mare decât familia temporar dezintegrată).

Analizând aceste asemănări putem constata că familiile temporar dezintegrate, unde unul dintre soți este absent în structura familie și își exercită parțial rolul conjugal-parental, conduce membrii familiei spre a percepe familia ca pe un tip monoparental. Confruntată cu fenomenul migrației, familia suferă schimbări structurale și întâmpină dificultăți, deoarece trebuie să asigure îndeplinirea aceluiași set de nevoi, dar într-un context fundamental modificat. Prin plecarea la muncă în străinătate, membrii familiei temporar dezintegrate percep multe arii familiale la fel ca și membrii familiilor monoparentale, iar acest fapt duce la schimbări în porturile dintre părinți și copii.

Referințe bibliografice:

1. Băran-Pescaru A. Familia azi. O perspectivă sociopedagogică. București: Aramis, 2004. 176 p.
2. Cuznețov L. Tratat de educație pentru familie. Pedagogia familiei. Chișinău: CEP USM, 2009. 624 p.
3. Larouse. Dicționar de Psihologie, București: Univers Enciclopedic, 1997. 347 p.
4. Mitrofan I., Ciupercă C. Psihologia relațiilor de cuplu. Abordarea teoretică și aplicativă. București: SPER, 2009. 463 p.
5. Mitrofan I., Ciupercă C. Incursiune în psihosociologia și psihosexologia familiei. București: Press „Mihaela” S.R.L., 1998. 389 p.
6. Mitrofan I. Cuplu conjugal: Armonie și Dizarmonie. București: Științifică și Enciclopedică, 1989. 265 p.
7. Mitrofan I., Ciupercă C. Psihologia vieții de cuplu. Între iluzie și realitate. București: SPER, 2002. 463 p.
8. Oțetea R. Familia ca mediu socializator și educațional. Conținutul și formele colaborării dintre școală și familie în perioada actuală. Bacău: Grafit, 2007. 127 p.
9. Sârbu M. Reprezentarea socială a muncii la cadrele didactice din învățământul primar. In: Formarea competențelor de rezolvare a problemelor psihologice în procesul instruirii inițiale și continue a psihologilor. Chișinău: S. n., Tipografia UPS „I. Creangă”, 2014, p. 201-226.
10. Turliuc M. Psihologia cuplului și a familiei. Iași: Performantica, 2004. 248 p.
11. Verdeș A. Dimensiuni ale afectivității la preadolescenții din familiile temporar dezintegrate. In: Psihologie, 2010, nr 3, p. 88-94.
12. Vladu V. (coord.) Manual de bune practici sociale. Cluj-Napoca: Risoprint, 2010. 400 p.
13. Voinea M. Familia contemporană. Mică enciclopedie. București: Focus, 2005. 240 p.

Articol elaborat în cadrul Proiectului instituțional „Cercetarea funcționalității familiilor din Republica Moldova și elaborarea mecanismelor de reajustare psiho-socială a acestora în contextul integrării europene” cifrul 15.817.06.26A